

SVARTA ANKUNGEN

NY UTÖKAD
UPPLAGA

ETT REPORTAGE OM LAPPLANDS GULDFEBER
OCH FINANSKRISENS VINNARE.

KLAS LUNDSTRÖM

notis

SVARTA ANKUNGEN

SVARTA ANKUNGEN

**ETT REPORTAGE OM LAPPLANDS GULDFEBER
OCH FINANSKRISENS VINNARE**

KLAS LUNDSTRÖM

Andra utgåvan

notis

Av Klas Lundström har tidigare utgivits:

Badlands (2010)

Svarta ankungen – Ett reportage om Lapplands guldfeber
och finanskrisens vinnare (2009)

På andra förlag:

Den här platsen faller samman (2009)

Amazonas (2008)

NOTIS

info@notisforlag.se, www.notisforlag.se

OMSLAG JAN PETTERSON

TRYCK Publit Sweden AB, 2010

ISBN 978-91-978414-2-9

INNEHÅLL

Kommentar till andra upplagan	7
Förord	9
Inledning: »Finns det guld i Sverige?»	13
Nedslag i Lapplands metropol	17
Svartliden – Guldlinjens hjärta	23
Dragon Mining – låg profil, höga profiler	31
Blood Gold	41
Cyanid i paradiset	55
Guldfiebern som glesbygdens hopp	67
Människan och guldets psykologi	77
Adak väntar på nästa guldålder	85
Lappland – Sveriges i-land?	97
Show Must Go On	111
Litteratur & källor i urval	117
Propps & tack	127

KOMMENTAR TILL ANDRA UPPLAGAN

JAG ÄR MYCKET glad över att kunna ge ut en andra, utökad, upplaga av *Svarta ankungen*. Klas Lundström har rest tillbaka till Lappland för att ta tempen på den guldfeber som just nu sprids genom landet, ja världen.

I takt med att finanskrisen skakat om investerare och banker så skjuter guldpriset i höjden. Guld, en metall lika mytomspunnen som övervärderad. Den går inte att äta, den är för mjuk för något annat än smycken, på något sätt är det karakteristiskt för den globala kris vi står inför. I Sverige har vi en ansenlig mängd guld i de lappländska markerna. Vilket kan innebära arbetstillfällen i avbefolkningsregioner, något som självklart upplevs som glädjande.

Lundström har dock grävt djupare än någon annan i guldets historia och det ligger nära till hands att rubricera hans fynd med Benny Anderssons ord: »Guldet blev till sand.« Varhelst bonanzan ryckt fram har ett kortvarigt rus snart ersatts med en lång baksmälla.

Det poetiska reportaget, den genre som Lundström dominerar, får i *Svarta ankungens* nya upplaga ett värdefullt tillskott. De kompletterande texterna innehåller utvikningar till Colombia och Adak. I takt med att reklamen med allt högre stämband uppmanar oss att investera i guld bör vi fråga oss vad som döljer sig på myntets

baksida. Det är precis den frågan som driver reportaget, läs den, jag vågar lova att du kommer att förändra din syn på vår mest mytomspunna metall.

*Per-Erik Persson, förläggare
Malmö, december 2010*

FÖRORD

av Jens Holm

JUST NU UTREDS det svenskägda företaget Lundin Oils inblandning i folkmordet i Sudan i början av 2000-talet. När utrikesminister Carl Bildt satt i oljebolagets styrelse argumenterade han ofta för att internationell oljeutvinning inte bara var en god ekonomisk affär för värdlandet, det var också ett sätt att bidra till ökad social stabilitet och trygghet för lokalbefolkningen. Den pågående utredningen vilar på en premiss som bevisar motsatsen. I och med Lundin Oils etablering dödades ungefär 10 000 personer och över 200 000 tvingades bort från sina hem i södra Sudan. För att inte nämna de förödande ekologiska konsekvenserna av oljeborrningen.

Oljans smutsiga baksida är relativt välutforskad. Med hur är det med gruvnäringen? SVT:s *Rapport* avslöjade i början av december i år att svenska gruvor släpper ut massiva mängder av giftiga ämnen och tungmetaller, till exempel bly, arsenik, kadmium och zink. Utsläppen var långt över de tillåtna gränsvärdena. En av de uppräknade gruvorna var Svartlidengruvan i södra Lappland.

I Sverige håller guldutvinning på att utvecklas till big business. Världsmarknadspriset på guld har rusat i höjden bara de senaste åren, från 140 kronor per gram år 2007 till 260 kronor hösten 2010. En fjärdedel av den totala guldproduktionen i Europa görs här i Sverige. Men det är slående hur lite vi vet om detta. Självklart rapporterar lokaltidningarna när gruvbolaget Dragon Mining nyanställer och expanderar i Lycksele och visst väcks frågan om gruvornas

miljöansvar i riksdagen då och då. Men den kritiska granskningen uteblir. När författaren Klas Lundström frågade svenska miljöorganisationer vad de ansåg om guldindustrin fick han svaret att det inte var något de prioriterade.

En av lärdomarna från Klas Lundströms fängslade reportagebok *Svarta ankungen* är att guldutvinningen sällan tillför själva gruvområdet något större välstånd. Guld för gigantiska summor förs från norra Sverige, avlägsna områden i Colombias djungel eller från Afrikas horn. Kvar blir ofta en förödd miljö och lokala konflikter. Pengarna hamnar i bankvalv i något av den globala ekonomins centrum.

Med *Svarta ankungen* får läsaren följa med på en fängslade resa från Lappland till Chocó i Colombia, vidare till Afrikas horn och slutligen till Guadalcanal, huvudön på Salomonöarna. Den röda tråden är gruvdriften och de konsekvenser den medför för lokalbefolkningen och miljön.

Det borde inte vara omöjligt att ställa betydligt mycket hårdare krav på de multinationella bolag som är inne i gruvbranschen. Mänskliga rättigheter ska respekteras, lokalbefolkningen få del av vinsterna och miljön måste skyddas. Det är redan minimikrav i nationella lagar och internationella konventioner, men i praktiken väger detta lätt. Klas Lundström uppmanar läsaren till att reflektera kring dessa frågor utan att skriva någon på näsan vad man ska tycka.

Lundström har med *Svarta ankungen* skrivit den första svenska reportageboken på mycket länge som tränger in under skinnet på gruvindustrin. Det är en viktig bok som alla med intresse för mänskliga rättigheter och miljö uppmanas läsa. Det är en fängslade resa både i tid och geografi. Hans målande språk och spännande miljöskildringar fångar läsaren in till sista sidan. *Svarta ankungen* väcker både fantasin och förhoppningsvis till en politisk debatt om gruvindustrins konsekvenser på människor och miljön.

*Jens Holm, riksdagsledamot för Vänsterpartiet
Stockholm, december 2010*

INLEDNING: »FINNS DET GULD I SVERIGE?«

GULD. NÄR JAG tänker på den glimrande metallen ser jag Rumäniens förre enväldshärskare Nicolae Ceausescus badrum framför mig; allt i smitt guld, inklusive vattenkranen. Utanför diktatorns hem levde folk i svält medan karln själv bokstavligen vaknade, somnade, levde bland guld. Vad är guld förutom den yttersta kärleksförklaringen eller en av många komponenter i framstöpningen av teknologiska produkter som det moderna samhället gjort sig beroende av?

Det första som slog mig när jag på allvar började gräva kring den svenska guldfiebern i södra Lappland var reaktionen hos många avvaktande förvåning:

– Guld i Sverige? Var någonstans?

Intill en slags obekvämheter, ett motstånd till samarbete som förenade samtliga inblandade parter: guldbolag, lokalpolitiker, miljöorganisationer:

– Varför vill du veta mer om svensk gulddrift?

Den rent märkliga frågan blev bränslet som drev mig genom hela arbetsprocessen. Det enda svar jag egentligen kunde ge på frågan är en motfråga: Varför inte?

Det ska sägas redan nu, och tål att upprepas, att gruvbolaget

Dragon Minings huvudkontor i Perth, Australien, över huvud taget inte bemödat sig att besvara de obekväma frågorna. Ett lock på kan ofta generera i konspirationstankar för de som gillar den varianten, eller som i fallet för undertecknad: en orubblig nyfikenhet att gräva vidare.

Idén med det här reportaget är att ta läsaren med till hjärtat av den svenska guldbonanzan, till Sveriges största guldgruva – Svartliden i södra Lappland, och till Adakgruvan i grannkommunen, ett samhälle som är svårt skadeskjutet sedan sjuttioalet då den statliga ägda koppar-, silver- och guldgruvan stängdes. Därefter tar en historisk färd bak i tiden vid, till de första guldspåren i det antika Egypten, vidare via utnyttjade guldarbetares ständiga migration i jakt efter en dräglig tillvaro till dagens vacklande marknadsekonomi som lutar sig mot guldets som myntfot.

Vi börjar i 2000-talets lappländska guldrusch och färdas därefter vidare in i hjärtat av Svartlidengruvans epicentrum och visioner för att stranda i tre fallstudier av guldbolagens mentalitet och demokratiskt tveksamma guldexpansioner i tredje världen – Eritrea, Colombia och Salomonöarna – där den gemensamma nämnaren är prioriteringen av storpolitisk fåfånga och världsekonomisk dominans framför en hållbar miljö och mänskliga rättigheter.

De avslutande kapitlen hanterar guldindustrin ur ett analyserande och historiskt perspektiv. Den något omvända kronologiska ordningen syftar till att lämna läsaren vid guldindustrins början för tretusen år sedan, medveten om vart den har lett världen och 2000-talets norra Sverige. Boken avslutas med ett kapitel som komplicerar bilden av Lappland, å ena sidan ett mineralparadis som drar in stora intäkter till den svenska ekonomin, å andra sidan en avfolkningshotad region präglad av social ovisshet.

I den rådande finanskrisens spår har guldets blivit ett allt mer attraktivt och tillförlitligt investeringsobjekt för privatsparare. Guldets har en självklar plats i människans historia, tillvaro och strävan, men intressantare än att beskriva själva borrhningen efter tungmetallen